

Kolumbia, mier a láska

Keby som mal Kolumbiu prirovnať k ľudskej osobe, bolo by ňou nádherné mladé dievča s indiánskymi črtami, znásilnené na špinavej bočnej ulici veľkého mesta. Všetci sa od nej odťahujú, hoci sa jej ani nepozrú do tváre: akoby tie príšerné veci, ktoré v živote zažila, boli jej vinou. Onen biľag teraz nesú jej deti. Na uliciach sa vždy prechádzajú s istými obavami, zakríknutí občania večne zelenej Kolumbie. Kedysi väznení vo svojich domovoch, lebo vonku sa strieľalo, na medzimestských cestách unášalo a vraždilo. Dnes sú už len väzňami svojej vlasti a predsudkov z minulosti: víza potrebujú do takmer každej krajiny sveta, vždy podozriví a stotožňovaní s kokaínovými priekupníkmi. Ach jaj, mať ti kurva.

Prológ

Obraz Kolumbie je od začiatku až do samého konca príbehom *Sveta za pohľadnicou*. Napokon, platí to aj v doslovnom zmysle: globálny turistický priemysel ju ešte stále obchádza, nie sú tu päťhviezdičkové rezorty a skutočnú pohľadnicu si kúpite len po dôkladnom hľadaní. Boja sa jej ešte aj nezávislí cestovatelia, ktorí vlezú takmer hocikde. Nikto o nej nič poriadne nevie, samozrejme, okrem Hollywoodu, keďže kolumbijská téma sa objavuje v každom jeho sračkovom filme o kokaínovej chobotnici. Televízne správy, tí priatelia vojen a nestability, si ju radi berú do úst ako vd'ačný región vždy, keď nie je o čom hovoriť kdesi bližšie. Ešteže má Gabriela Garcíu Márqueza, nenávideného vlastnými rodákmi. Kedysi sa vraj postavil za tých, ktorí holdovali Fidelovi Castrovi a v krajine zatiaľ rozbíjali *plantáže*; doma mu to nemôžu zabudnúť. Ako uvidíme, marxistická ideológia a kokaínový biznis sa k sebe v Kolumbii pekne hodili: Márquez však rád písal len o fašistoch a konzervatívcoch. Keď začali byť únosy a vraždenie prevádzkované jeho kamarátmi, kokaínovými partizánmi, fakt dobrou témou na knihu, Márquez zdrhol do Mexika. Doma sa ukazuje len ak mu rozprávko zaplatia v nejakej televíznej šou. Takto o Márquezovi a jeho knihách hovoria domáci. Čo možno teda očakávať od imidžu krajiny, vraj jednej z najbezpečnejších na svete, keď ešte aj jej nobelový autor upadá do kontroverzií a falšuje jej vlastnú minulosť?

Fernando Botero, *La Carta, List*

Tento príbeh bude teda treba rozpovedať ešte raz, bez masmédií a magických realistov. Nemá však nijaký začiatok: až do dvadsiateho storočia bola Kolumbia úplne normálna juhoamerická krajina, vybudovaná na krvi a kostiach vyvraždených domorodcov, na ich zlate a utrpení. Jej veľkými milníkmi je devätnáste storočie a získanie nezávislosti, tisícročná vojna a ďalšie nudné epizódy. Napokon, v takej či inej forme ich Kolumbia zdieľa so svojimi susedmi. Príbeh začína byť zaujímavý až

v štyridsiatom ôsmom, pár rokov po skončení akejsi vymyslenej a vzdialenej svetovej vojny, ktorá sa, mimochodom, regiónu takmer nijako nedotkla.

História jednej krajiny

Fernando Botero, *EL Presidente, Prezident*

Najprv to vyzeralo ako všetky predošlé výbuchy bojov medzi miestnymi odvekými nepriateľmi, liberálmi a konzervatívami. Desaťročie od roku 1948 sa označuje názvom, šokujúco krátkym a výstižným: *La Violencia, Násilie*. Išlo o to, že centralistickí konzervatívci trochu pritlačili na záujmy statkárov a obchodníkov, ktorí vládli vďaka peniazom v regiónoch a ich liberalizmus spočíval najmä v nechuti voči plateniu daní vláde v Bogote. Jednotlivé nálepky ani bezprostredné motívy však vôbec nie sú dôležité: ani jedno, ani druhé nijako neobjasňuje, ako vlastne *Violencia* vznikla, a najmä, prečo. Isté je, že po dvoch rokoch eskalácie napätia vybuchol v roku 1948 ten najkrutejší vnútroštátny prejav politickej nenávisťi, aký tento kontinent zažil od čias vyhľadania domorodcov. No tí sa nerátajú, všakže.

La Violencia. Desať rokov masového vraždenia. Používali sa mačety, upaľovanie a lynčovanie. Strelné zbrane boli drahé a okrem toho, ich povaha nijako nezodpovedala marketingovým potrebám. Guľka v hlave v tých časoch nikoho nevzrušila – to dokázali diktátori i vo všetkých okolitých krajinách. Netreba opisovať príliš podrobne, čo sa v Kolumbii dialo. Stačí len spomenúť, že jednotlivé úderné skupiny si dávali názvy podľa spôsobu vraždenia. Medzi najpopulárnejšie patrila skupina Vázy, ktorej členovia nechávali vizitky v podobe odseknutých rúk, naaranžovaných do vázy s kvetmi. Konkurovali im odsekávači jazykov, upaľovači detí a mnoho iných. Základnou ideou bolo, aby obeť umierali čo najpomalšie a aby sa ich zmrzačenie dalo ľahko rozoznať. Ženy bolo samozrejme treba najprv znásilniť a zabiť až potom, ako ste im pred očami zabili všetky deti.

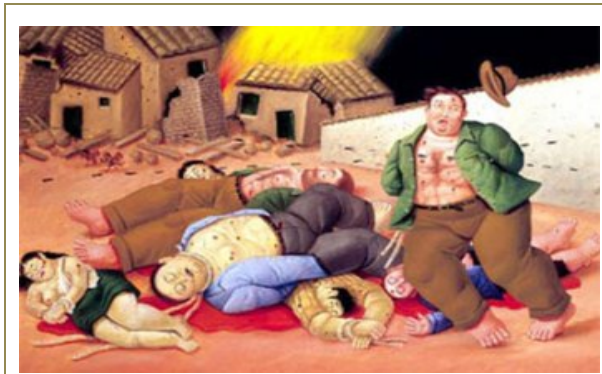
Ešte doteraz tak naozaj nikto nedokáže fenomén *Violencia* uspokojivo vysvetliť. Politológovia to ako vždy zahmlievajú a kokcú čosi o probléme uzavretých politických elít, akoby tieto nefungovali v celej Latinskej Amerike už posledných päťsto rokov. Politickí filozofi na Kolumbiu kašľú a všetci ostatní sa jej boja. Nijako sme sa dodnes v tejto otázke neposunuli a takto to zrejme aj ostane, hoci po skončení *Violencie* vláda ustanovila špeciálnu komisiu ktorá dosiahla, že napokon aspoň popravili väčšinu vodcov vražedných kománd.

Violencia skončila, jej ovocie však na seba nedalo dlho čakať. Odvtedy už nikto nemohol zabudnúť. Politické strany konzervatívcov a liberálov sa po tomto brutálnom konflikte dohodli na pravidlách hry, tým skôr, že im začali konkurovať vojenský diktátori a zjednotený Národný front striedal kandidátov

z oboch strán do kongresu i prezidentského kresla, ak práve náhodou vládu na pár rokov neuchmatla vojenská junta. Začali však vznikáť noví hráči: nové idey a staré metódy preberali štafetu od roľníckych úderiek, postupne skladajúcich zbrane. Začalo sa dariť marxizmu. Rástol do sily, živený Kubou a Ruskom, hladom, upadajúcou ekonomikou a masovým pocitom beznádeje. Partizáni to mysleli vážne. Mali zbrane a výcvik, dobrých spojencov. Mali tiež národnú pamäť; problémy sa jednoducho *takto* riešili v Kolumbii už príliš dlho.

Od konca šesťdesiatych rokov začínali byť Pavicové partizánske skupiny, tzv. guerillas, vážnym, no zďaleka nie jediným problémom. V tomto čase sa guerillas pokúšali získať veľké časti územia a vládna vojna proti nim sa viedla pomerne konvenčným spôsobom. Ich aktivita si čoskoro vyžiadala i reakciu od dotknutých obyvateľov a tzv. paramilitares, domobrana zložená z polovojenských a radikálne pravicových (alebo ak chcete, fašistických) „patriotov“ si zobrala za úlohu vyčistiť svet od guerillas. Ako to už chodí, ich metódy boli úplne rovnaké a výsledok – stále rastúci počet obetí na všetkých troch stranách a najmä medzi civilmi. Kolumbia tohto obdobia je učebnicovým príkladom, že idey anarchizmu sú zmäteným blúznením: v momente, keď je centrálna vláda neschopná udržať poriadok a svoj „monopol na použitie násilia“, výsledkom nie je večný mier ani harmónia odlišných, no kooperujúcich ľudských záujmov, ale ešte oveľa horšie, nekontrolované násilie. Lebo rovnocenní hráči na ohraničenom teritóriu, to je najlepší recept na zabíjanie, keďže každý z nich je ostatnými rovnako ohrozený a jediným spôsobom na prežitie je stať sa tým najsilnejším.

Sedemdesiate roky teda plynuli v znamení občianskej vojny bez akejkoľvek perspektívy jej konca. Akosi mimochodom, v tomto období začali

Fernando Botero, *El Masacre en Colombia, Kolumbijská masakra*

na odľahlých územiach pokrytých džungľou pomaly vyrastať prvé polia s kokou a „kolumbijská spojka“ sa onedlho stala nielen trňom v oku americkej administratívy, ale aj štvrtým, piatym a desiatym hráčom na kolumbijskom politickom bojisku, ovládnutom dokonalým chaosom. Ťažko povedať, či je niekto schopný presne oddeliť jednotlivé siločiar, ktoré sa až dodnes komplikovane prekrývajú.

Démon cyklického násilia

Na jednej strane sú to guerillas, ktoré postupne prenikali do kokaínového biznisu a svojim vplyvom i do vlády a poslaneckých kresiel. Ďalej – paramilitares, s ktorými sympatizovalo mnoho vysokých štátnych predstaviteľov – zástancov poriadku a vlády tvrdej ruky. Zlé jazyky hovoria, že k týmto sympatizantom patrí aj súčasný

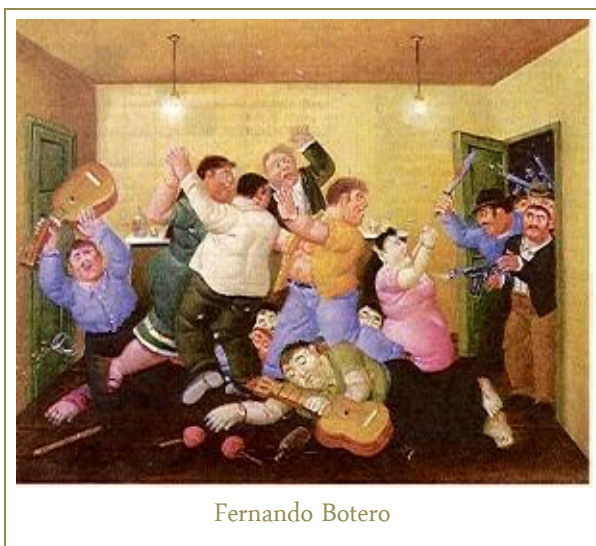
úspešný prezident Álvaro Uribe, ktorému partizáni zavraždili otca. A napokon, kokaínové kartely, ktoré začínali robiť extrémne zisky a postupne dokonale presiakli všetky stupne štátnej byrokracie od policajtov a starostov po sudcov, ministrov a možno ešte vyššie. Kartely bojovali medzi sebou a proti vláde a do slávnych deväťdesiatych rokov sa vyšplhali na absolútnu špičku. Boli vplyvnejší, ako vláda, vražednejší ako guerillas a rýchlejší, ako paramilitares. Jedným slovom, všetci sú tu medzi sebou dôkladne prepletení a zároveň vo vojnovom stave.

Keď sa kolumbijská vláda spamätala zistila, že ich krajina čelí najsilnejšej mafii na svete, že kokaín je najdôležitejším kolumbijským vývozným artiklom a že Spojené štáty americké sú ochotné zabrániť vývozu drog i za cenu vojenskej intervencie v Kolumbii, bolo už neskoro. Na začiatku osemdesiatych rokov vláda zahájila svoj veľký pokus o nastolenie poriadku a oslabenie drogových barónov, najmä Medellínskeho kartelu a jeho Strašnosti Pablo Escobara. Reakcia bola úplne bezprecedentná: mafíani vyhlásili vláde vojnu a Medellín sa stal najnebezpečnejším mestom najnebezpečnejšej krajiny na svete. Gangstri začali vo veľkom vraždiť policajtov, politikov a kohokoľvek, kto im prišiel do cesty, úmyselne alebo náhodou, a to vo veľkom štýle. 1985: útok Pavicových partizánov M-19, sponzorovaný Medellínskym kartelom, na budovu najvyššieho súdu. Polovica sudcovského zboru bola vyvraždená spolu s osadenstvom. 1989: bombový útok na jednu z budov ministerstva bezpečnosti. 1995: americká a kolumbijská tajná služba získavajú dôkazy, že Kalijský kartel odpočúval všetky telefónne hovory z hlavného mesta Bogoty, vrátane tajných správ z ministerstva obrany a americkej ambasády, využíval informácie od 5000 taxikárov, vďaka čomu sledoval pohyb tajných agentov; okrem toho, infiltroval tajné služby v Kolumbii aj Spojených štátoch.

Ak bola La Violencia obdobím najkrutejšieho vraždenia, potom osemdesiate a deväťdesiate roky boli obdobím najefektívnejšieho vraždenia. Nikto už nemal čas na zbytočnú krutosť a mučenie, v mestách denne vybuchovali autá plné výbušnín, na uliciach sa bežne strieľalo. Aby toho nebolo dost, po neúspešných pokusoch vlády o prímerie s partizánmi, títo zmenili taktiku a z otvoreného teritoriálneho boja sa stali teroristické aktivity, presne ako mafia. Gangy a partizáni začali navyše unášať ľudí – politikov, bohatých i chudobnejších občanov a každá cesta, aj medzi neďalekými mestami, so sebou niesla reálne riziko, že vaši blízki vás videli naposledy cez upršané okno vzdiaľujúceho sa dopravného prostriedku.

Kolumbia počas deväťdesiatych rokov. Miesto šokujúcich štatistík. Vražda je tu bezkonkurenčne najdôležitejšou príčinou úmrtia obyvateľov: v produktívnom veku zomiera násilnou smrťou priemerne 33 žien zo 100 000 a neuveriteľných 221 mužov na 100 000 obyvateľov. Pre porovnanie, celosvetový priemer je 8,8 na 100 000 obyvateľov... V roku 1999 bolo v krajine unesených 2 787 ľudí, čo je najväčšie zaznamenané číslo v celosvetovej histórii a zavraždených 23 000 ľudí.

75% kokaínu na planéte pochádza z Kolumbie, exportovaných za hranice každý rok, v Spojených štátoch má Kolumbia podiel na kokaínovom obchode 90% a na

Fernando Botero

importe heroínu 50%. Atakďalej. Situácia sa vymkla spod kontroly úplne každému, zavládla krvavá horúčka. Nič, čo si v Európe dokážeme ako-tak k čomusi známemu prirovnať. V roku 1993 bol vládnymi silami konečne zabitý Pablo Escobar a na miesto Medellínskeho kartelu okamžite prešiel Kalijský kartel. Po jeho zničení prebrali žezlo kokaínového biznisu, organizovaného zločinu a politického násilia partizáni a ostalo to tak dodnes: v roku 2002 guerillas pod názvom FARC uniesli lietadlo a zabili senátora, do konca roka 2007 zavraždili 11 unesených bývalých poslancov parlamentu a ďalších 45 rukojemníkov čaká na svoj osud.

Sociológia strachu

Ako však týmto obdobím prechádzali samotní obyvatelia, tie deti zo zlej rodiny, niekoľkomiliónová majorita, ktorá nemala nič spoločné s marxizmom ani fašizmom, nepestovala koku ani makovice a už pred *vojnou* sa potýkala s vážnymi ekonomickými problémami? Chudobní i stredná vrstva prechádzali stavom, ktorý by sa dal nazvať pasívnym zúfalstvom a beznádejou. Ich život sa stal kompletným ústupom do sveta medzi štyrmi stenami svojich domovov.

Zatiaľ čo najchudobnejší ešte v osemdesiatych rokoch v Medellíne radostne tleskali Escobarovi, keď unášal a zabíjal bohatých statkárov a profiloval sa do roly Jánošíka, už o desať rokov neskôr boli ulice mesta Kali systematicky čistené od žobrákov, drobných zlodejov a ďalšieho „odpadu“, keďže miestny Kalijský kartel vyhlásil akciu *Čisté mesto, pekné mesto*. Začal sa masový exodus z oblastí, postihnutých partizánskymi a paramilitárnymi aktivitami: desiatky tisícov farmárov a drobných roľníkov opúšťali svoje pozemky a mierili do miest, do zahŕňajúcich slumov bez práce a bez budúcnosti. Ak však na vašej prosperujúcej farme jedného dňa zastavili zablatené džípy s pripevnenými guľometmi a zarastení muži v kaki vám dali do nasledujúceho dňa ultimátum, nebolo o čom rozmýšľať. V noci ste obliekli svoje deti, do vreckovky zabalili lacné šperky, zapriahli kone a s vozom ste vyrazili do temnej noci, nechávajúc za sebou celé generácie vašej rodiny, jej pot a krv, ktoré zúrodňovali vaše polia.

Stredná vrstva začala v tomto období budovať ploty okolo sídlisk, vysoké pochmúrne múry obalené žiletkovým drôtom. Každý lepší dom a obchod má svoju ochranku so samopalmi a krvilačnými psami, deti sa z týchto uzavretých enkláv prakticky nepohnú, až kým nedospejú: vnútri sú obchody, materské a základné školy, ihriská. Cesta medzi stráženým domom a stráženou prácou sa absolvuje v uzamknutých autách, často s nepriestrelnou vestou a telesným strážcom. Mentálny ústup do svojho vlastného sveta však prešiel ešte hlbšie, ako samotné

materiálne bariéry: Pudia sa boja návštevy blízkych či večera v bare, najužší rodinný kruh je centrálnou a často jedinou sociálnou skupinou, v ktorej jednotlivci participujú, a to i po dosiahnutí dospelého veku. Ulica a vonkajší svet sú primárne vnímané ako ohrozenie, vyvíjajú sa národné komplexy menejcennosti, pocit bezradnosti. Mnoho z týchto prívlastkov cítite v Kolumbii dodnes.

Fernando Botero, *Prvá dáma*

Epilóg

Takýto bol príbeh Kolumbie až do nedávnych rokov. Takto ho poznáme z kníh, analýz, z filmov a všeobecných predsudkov od Washingtonu cez Moskvu až do Londýna. Naďalej pracuje v našich predstavách a nesmierne efektívne pomáha ničiť mnoho vecí, ktoré dnes v Kolumbii kľúčia, v tom krásnom dievčati s indiánskymi rysmi, pomaly vstávajúceho zo špinavej mestskej ulice. Lebo v skutočnosti, táto krajina zabila pred niekoľkými rokmi svojho démona cyklického násilia, no bez toho, aby si to niekto vonku všimol.

Všetky veľké drogové kartely sú zničené; vláda pochopila, že povstalci nechcú mier a masové vojenské operácie s pomocou Spojených štátov ich pomohli zatlačiť hlboko do džungle. Únosy a vraždy sa stali minulosťou, nepriestrelné vesty opäť nahradili obleky a kravaty. Farmári sa pomaly vracajú na svoje polia, časť slumov sa pozvoľna mení na skromné, čisté štvrte, problémy sa riešia opäť pred súdom, investori začínajú v krajine veľký boom a Bogota sa rozvíja rýchlosťou svetla. Kedysi prílev imigrantov spôsobil, že hlavné mesto pohlcovalo i vzdialenejšie mestečká a menilo ich na svoje štvrte, tie teraz zdokonaľujú infraštruktúru a vytvárajú lokálne, priateľské zóny pokojných ulíc s prízemnými domčekmi, štýlovými krčmami a vitálnym obyvateľstvom. Paramilitares odovzdali zbrane, parapolitika sa rieši ako politický problém a každú chvíľu sa odhaľujú niekdajšie prepojenia politikov na tú či onú eskadru smrti.

V krajine zavládol mier. Mestá sú dnes neraz bezpečnejšie, ako tie naše. Vidiek sa otvoril turistickému ruchu, lebo v Kolumbii nájdete hory pokryté ľadovcami, zelené lesy, neopakovateľné zákutia pokoja, kávové plantáže, miesta na rybačku i na túry, nájdete tu Karibik, farebné mestá a všetko, čo si dokáže turista predstaviť pre tú najkrajšiu dovolenku svojho života. Len vonku o tom ešte takmer nikto nevie. Keď v Kolumbii putujem hlinenými cestami cez miesta, aké v susedných krajinách zarábajú na svoj blahobyt turistickým ruchom, stretávam len farmárov na koňoch, starcov s nošami dreva a tenký cícerok domácich turistov, ktorí pomaly prekonávajú svoj vrodenný strach a navštevujú niekdajšie „zonas restringidas“, zakázané zóny. Cudzinci sa odvážia nanajvýš do hlavného mesta a do uzavretých

karibských rezortov, aby potom po návrate mohli radostne opisovať svoju hrdinskú cestu po najnebezpečnejšej krajine sveta.

V istom zmysle je teda všetko po starom, ale to najdôležitejšie majú Kolumbijčania za sebou. Vyčistilo sa povetrie i medziľudské vzťahy; ľudia sa vrátili do ulíc, tí rozžiarení Kolumbijčania milujúci spev a tanec. Študenti cestujú do Spojených štátov a Európy, podporné granty a štipendiá cestujú ku nim. Mnohí sa s titulmi vracajú domov, lebo kto by vymenil nádherne zelené pahorky, tanec *vallenato* a sladké miestne kreolky za chladné Európanky či slizký americký rock?

Kolumbia, mier a láska

Vzduch tu vibruje nádejou. Počas dlhých mesiacov v Južnej amerike, nikdy som necítil na ulici taký pocit bezpečia a priateľstva, ako v Kolumbii. Kolumbijčania majú konečne šancu ukázať, akí sú naozaj. Bez preháňania: najžičlivejší, najotvorenejší národ na celom obrovskom kontinente od Aljašky až po Ohňovú zem. To, s čím sa stretnete pri každodennom živote cudzinca v tejto krajine, je absolútne šokujúca spontánnosť a priateľskosť. V prvom rade, netreba zabúdať, že Kolumbijčania sa stále nezbavili svojich spomienok. I naďalej žijú v malých pevnostiach a večer chodia na ulice s istými obavami, hoci rizikom môže byť nanajvýš zle načapované pivo.

Sami sa čudujú, prečo chce niekto cestovať po ich krajine. Ved' veľmi dobre vedia o svojej reputácii a dokonca s ňou súhlasia. Pripomínajú im to každý deň úradníci na ambasádach, keď sa snažia získať víza do zahraničia, colníci na letiskách, keď ich vedú do izolovaných miestností na osobnú kontrolu od zubnej pasty po konečník. Ak doma stretnú cudzinca, okamžite sa zapína ich ochranný komplex. *Vy musíte byť dobrý človek, ak ste prišli do ich zlej krajiny.* Nevedia, ako vyzerajú okolité štáty, Venezuela s permanentnými útokmi na turistov a Brazília s pouličnou kriminalitou, siahajúcou do astronomických čísel. Ľudia vás zastavujú na ulici, len tak, z ničoho nič, a pýtajú sa na váš pôvod, na to, kam cestujete a prečo ste si vybrali práve Kolumbiu. Dostanete ten najkrajší a najúprimnejší úsmev, starostlivú otázku, či poznáte cestu a neraz kvôli tomu zalarmujú iných chodcov či dokonca policajta. Často vás pozvú domov, na ryžu s fazuľou a vyprážaným banánom, budú počúvať o vašich cestách a o svojej krajine, ktorú poznáte lepšie, ako oni sami. Bolo by to krásne, ale je to nekonečne smutné: pošliapané sebavedomie, kolektívne zlyhávanie vyrovnat' sa s vlastnou minulosťou. Zatiaľ.

Fernando Botero, *La Muerte de Pablo Escobar*, Smrť Pablo Escobara.

Ak sa chystáte do Južnej ameriky, navštívte, prosím, Kolumbiu. Nikdy v živote to neoputujete. Sľubujem vám neopakovateľný zážitok. Treba sa však trochu pripraviť. Pri cestovaní vo vnútrozemí si zvyknite na armádne posty, guľometné hniezda pri každom moste a na ustavičné kontroly. Naučte sa usmievať na vojakov, keď vychádzate z autobusu s rukami nad hlavou, lebo len vďaka nim môžete takto bezpečne cestovať, to oni strážia sny a pomalé uzdravovanie svojej krajiny. Nikdy vás nebudú otravovať viac, ako je to nevyhnutné, práve naopak, zrejme sa k vám budú správať ako k niekomu výnimočnému (k domácim nie). Buďte citliví pri rozhovoroch s ľuďmi, takmer každá rodina tu nesie svoj vlastný strašný príbeh z nedávnej minulosti. Treba si zvyknúť, že na uliciach vás väčšinou neotravujú nadháňачi, ako je to v Ekvádore: keď sa vám niekto prihovorí, netreba byť okamžite podozrievavý a väčšinou sa vám to vyplatí.

Vynechajte Kolumbiu pri svojom turné sexuálnej turistiky. Dievčatá sú tu úprimné, krásne a neskazené: väčšinou si vyberajú skutočný cit, nie vaše peniaze. Dajte sa radšej uniesť neopakovateľným priateľstvom miestnych a ľudia sa stanú tým najväčším zážitkom vašej cesty.

A napokon, keď už pôjdete domov, všimnite si ostatných cestujúcich. Ak uvidíte, ako západní colníci buzerujú slušnú rodinu s kolumbijským pasom, možno sa budete za nich chcieť prihovoriť. Veď úradníci z Európy nemohli vidieť, ako na kolumbijskom letisku vojaci prezreli každého vlastného Kolumbijčana dôkladnejšie a menej šetrne, ako to urobia ich náprotivky v krajinách prvého sveta. Hoci do vašich vecí sa ledva pozreli a odbili vás mávnutím ruky.

